

Els Miquelets de Riudoms

Lluís Navarro Miralles *

"Cada vegada que tinc l'oportunitat de presentar un llibre acabo sempre afirmant que l'acte és una festa. I així és. Un llibre, com el d'avui, la temàtica del qual és una part de la nostra història, és producte de diversos esforços: per una part, és el fruit d'un esforç investigador i interpretatiu dels autors i, per una altra, suposa una aportació econòmica i editorial de diverses entitats, entre aquestes la de l'Excel·lentíssima Diputació Provincial de Tarragona, el president de la qual, el Sr. Josep Mariné, presideix aquest acte i, per últim, significa també, en la seva síntesi, una aportació i un avenç en el coneixement del nostre passat històric.

El conjunt d'esforços i aportacions justifiquen, en conseqüència, el fet que avui ens reunim, feliçment, per a celebrar l'esdeveniment i ho fem en un acte de petita festa cultural i de celebració col·lectiva per a donar carta de naturalesa a un llibre que ens parla d'una vila catalana del Camp de Tarragona, en els darrers anys del segle XVIII.

Aquestes circumstàncies, les de disposar d'un nou llibre, la de comptar amb uns autors que s'han esforçat en la seva elaboració i la del tema d'estudi concret, em permetrà enfocar aquesta presentació des d'una triple projecció: la primera, la vila, la de Riudoms; la segona, el propi llibre i la tercera, els seus autors.

Difícilment es podria parlar de Riudoms sense que abans ens referíssim a l'espai socio-econòmic i geogràfic del qual forma part, el Camp de Tarragona. Durant el segle XVIII aquesta part de Catalunya, espai natural entre el mar i el cercle de muntanyes que l'envolten, experimentarà un dels canvis més essencials de la seva història moderna. Uns canvis que no solament transformaren aquestes comarques, sinó que també ajudaren a impulsar el desenvolupament econòmic del Principat.

Ja des de finals del segle XVIII, Catalunya inicià una transformació

El pa, el vi i l'oli —cereals, viticultura i oliveres— formen la trilogia de productes alimentaris clàssics de la mediterrànea. (Foto: Salvador Coll)

econòmica decisiva en la seva història. Se l'anomena **el redreç**. En síntesi, significa crear una agricultura especialitzada que va permetre, per mitjà del comerç, la importació d'aliments, els quals, al seu torn, van fer possible mantenir una població en creixement sostingut.

I no va ser un fenomen exclusiu d'aquestes terres. Abans que aquí, a diverses zones d'Europa, determinats esforços tècnics i d'inversions de capitals, sobretot a Holanda i Anglaterra, van cobrir l'objectiu d'alimentar la seva població. Un vell somni de la humanitat que, desgraciadament, avui, quan tanquem el segle i obrim un nou mil·lenni, encara no s'ha aconseguit, i la fam domina, com un terrible genet apocalíptic, grans zones de la terra.

En conseqüència, superar la fam secular va significar una victòria sobre la mort i un canvi històric d'importància singular. Fins a mitjans del segle XVIII, quan la població va créixer excessivament, la manca d'aliments destruïa aquest creixement demogràfic. Era un cercle mortífer i infernal, en el qual una agricultura extensiva, poc qualificada i d'escassos rendiments, poca cosa podria resoldre.

Tanmateix, a mitjans del segle,

als Països Baixos i a Anglaterra, enormes sumes de diners s'hi varen invertir i gràcies a les noves tècniques, es varen artigar els boscos, es dessecaren els pantans, es guanyaren terres al mar i se seleccionà el bestiar, llavors s'experimentaren alternatives de cultius. Alguns historiadors anomenen aquest canvi i aquesta actitud, la Revolució agrària.

Sigui quin sigui el nom que li vulguem donar, allò real és que una producció agrícola, a base d'ordi, civada, rabes, naps, trèvol, després panís i la patata, etcètera, va alimentar persones i animals, amb un intel·ligent joc de possibilitats que convertiren el camp en un rebost, en un magatzem de productes alimentaris, ja d'una manera permanent i segura. I

va ser així, tan clarament, que aquella producció va assegurar la viabilitat de les ciutats i els ports, i va aconseguir un exèrcit d'excedents humans per a treballar a les factories i manufactures de la naixent indústria. Malgrat que no va ser la culminació dels temps, ni la consolidació d'un futur poètic ni idíl·lic, tanmateix els estralls de la fam, les caigudes catastròfiques de la vida, individual i col·lectiva, van ser superats per sempre, en aquells sectors europeus com els camps holandesos i anglesos, on s'havia transformat el paisatge agrícola amb els nous cultius i les noves tècniques agrícoles.

Per què expliquem aquests fets, llunyans en el temps i en la distància geogràfica? L'explicació d'aquestes primeres línies es justifiquen pel canvi agrícola que, no gaire temps després, experimentarà igualment el Camp de Tarragona, amb un paral·lèlisme històric igual al que experimenta el fiel britànic i les terres que defensaven els poders holandesos.

Des de feia generacions els pagesos del camp havien tingut accés a la propietat útil de la terra mitjançant l'establiment. Amos del sòl, el varen millorar, obriren pous, construïren bancals i eixugaren els empris. Però en aquell camp, aconse-

guit moltes vegades amb tant d'esforç, predominaven els cereals, per la característica de ser aliment directe. No obstant la qualitat de la terra, aquesta proporcionava collites pobres i la fam difícilment es dominava en unes comarques que sempre varen ser deficitàries en gra i amb collites, i a més a més, poc abundants. El Camp de Tarragona no superava, d'aquesta manera, el mortífer cercle de destrucció i la població no creixia.

Però en aquestes terres del Camp, com són les de Riudoms, es va donar un pas tan valent com arriscat. Es va deixar de sembrar cereals i a la immensa majoria de parcel·les es varen plantar vinya. Els grans de raïm, que no eren, naturalment, aliment directe i essencial, els transformaren en vi i, sobretot, en aiguardent, més fàcil de transportar a causa del reduït volum respecte al vi i per la seva major comanda en els mercats levantins i septentrionals europeus i en l'Amèrica hispana.

Les olles d'aiguardent foren, llavors, freqüents en els pobles del Camp i el producte obtingut mitjançant recules de mules, arribarà a les platges tarragonines, sobretot al port de Salou. La característica barca catalana i vaixells de major calat transportaven els productes

Les construccions o remodelacions arquitectòniques de la vila augmentaren considerablement en nombre durant el segle XVIII. A la fotografia, portalada de cal Marc Massó (s. XVIII), abans de ser rehabilitada com a Casa de Cultura. (Foto: Arxiu CERAP)

vitícoles a mercats llunyans, on la seva cotització era molt més rendible.

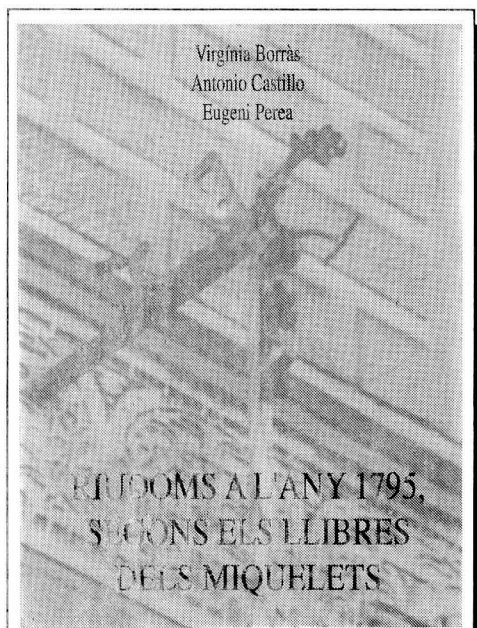
Les vendes proporcionaren capitals i aquests permeteren la importació d'aliments i assentaren les bases de la primera capitalització, arrel del ja proper desplegament industrial de Catalunya.

La transformació agrària del Camp de Tarragona, en el qual incloïem, lògicament, la vila de Riudoms i el seu terme, havien traçat, en conseqüència, un procés més llarg i més arriscat. No havien produït una alimentació directa i de consum immediat, al contrari, l'agricultura intensiva i especialitzada basada en la vinya havia proporcionat, essencialment, l'aiguardent, que lògicament havia exigut una prèvia transformació industrial a través de l'alambí.

Una vegada fabricat s'imposaria l'exigència de la seva comercialització, per mitjà del mar, com ja hem dit. En ocasions no infreqüents, les persones bloquejaven i dificultaven la navegació, amb el conseqüent risc afegit d'impedir l'arribada dels aliments i capitals a les terres del Principat.

La transformació agrícola del Camp de Tarragona, un dels nostres motors més qualificats del canvi històric a Catalunya a l'edat moderna, fou possible gràcies a les seves característiques naturals i a la constància de la seva gent. Es va utilitzar el combustible dels boscos per tal d'alimentar el foc de les olles d'aiguardent i es va potenciar el comerç gràcies als grans nuclis urbans i viceversa. Els nuclis urbans permeteren un actiu comerç. Aquest dinamisme va vertebrar-se dintre i al voltant del trian-

doms i el seu terme, havien traçat, en conseqüència, un procés més llarg i més arriscat. No havien produït una alimentació directa i de consum immediat, al contrari, l'agricultura intensiva i especialitzada basada en la vinya havia proporcionat, essencialment, l'aiguardent, que lògicament havia exigut una prèvia transformació industrial a través de l'alambí.

Novetat

RIUDOMS A L'ANY 1795, SEGONS ELS LLIBRES DELS MIQUELETES

de *Virgínia Borràs, Antonio Castillo, Eugeni Perea*

Quadern de divulgació cultural núm 20

Edició conjunta de l'Ajuntament de Riudoms i el Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar"
UNA APORTACIÓ RICA EN DADES I CONTINGUT DE RIUDOMS EN UN MOMENT CLAU DE LA HISTÒRIA DE CATALUNYA

Adquiriu-la al

CERAP Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar

Av. Pau Casals, 84
Tel. 76 80 60
RIUDOMS

Relaciones de los vingaletes que ha entregado este Pueblo a Pedro Talba Diaz en que fueron recibidos y abono que se le han hecho a razos de 500 libras

Que les han subministrado a razos de 500 libras

105 libras de recibidos

Nombre	Libras	Centenars	Quilars	Grans	Quilars	Grans
Joseph Serra	5	1	0	0	0	0
Juan Colon	5	0	0	0	0	0
Juan Volta	2	6	0	0	0	0
Joseph Domingo	5	0	0	0	0	0
Antonio Maorina	4	6	0	0	0	0
Joh Molons	5	0	0	0	0	0
Juan ^{co} Ugramun	2	6	0	0	0	0
Vicente Sants	5	0	0	0	0	0
Ramon Cia	4	10	0	0	0	0
Juan ^{co} Manuel	5	5	0	0	0	0
Juan ^{co} Permiron	5	2	0	0	0	0
Juan ^{co} Papi	5	2	0	0	0	0
Juan Clavaguera	5	3	0	0	0	0
Ramon Vazell	5	3	0	0	0	0
Juan ^{co} Rosell	4	6	0	0	0	0
Nidro Tutivaat	5	4	0	0	0	0
Ramon Escoden	5	3	0	0	0	0
Juan ^{co} Serra	5	0	0	0	0	0
Blas Clavaguera	4	6	0	0	0	0

A la fotografia, relació d'individus riudomencs amb indicació de la seva talla mètrica. AHT, Llibre dels Miquelets. (Foto: Arxiu Cerap)

gle fèrtil format per les ciutats de Reus, Tarragona i Valls, que, al seu torn, no absorbiren els nuclis urbans pròxims. Al contrari, tots participaren en aquella real producció i intercanvi i totes varen créixer, com ho demostra el cas de Riudoms, exposat en el llibre de Borràs, Castillo i Perea.

Reus, en efecte, amb poc més de dos mil habitants a principis del segle XVIII, va superar els catorze mil a finals del segle esmentat. I poblacions mitjanes com Riudoms, tan pròximes a la capital del Baix Camp, també creixeren, progressaren i transformaren la seva fesonomia urbana, en un harmònic equilibri de naturalesa, agricultura, comerç i capitalització.

Riudoms, per tant, pot servir de model d'aquests canvis, encara que les transformacions es repetixin, pràcticament, en totes les viles del Camp. Riudoms mereix ser estudiat per si mateix i, com a exemple didàctic, aplicable a d'altres termes tarra-

gonins, com succeeix amb el llibre que avui presentem, que el qual ens permet reconstruir una vila, en un moment clau de la seva història i de la història del seu entorn.

L'any estudiat és el de 1795 i la font utilitzada, essencialment, és una lleva militar: la dels miquelets.

Quan feia tres anys que havia esclatat l'anomenada Guerra Gran, una verdadera guerra europea, les monarquies tradicionals havien unit els seus esforços contra la França revolucionària que, des de 1789, havia subvertit l'ordre tradicional a Europa.

Aquella guerra presentà dues etapes ben diferenciades. La primera, d'atac dels aliats i la

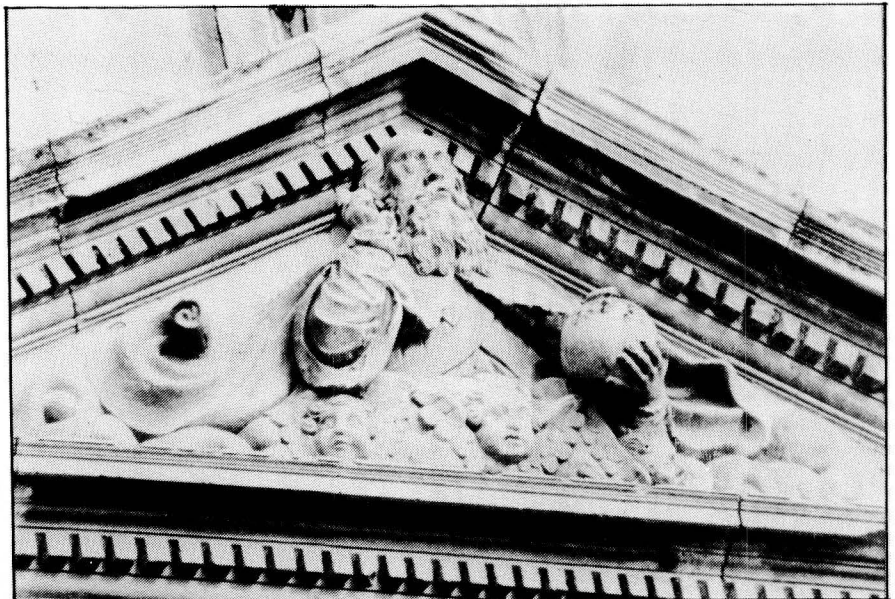
segona de contraofensiva francesa i relegament dels seus enemics. Els francesos rebassaren els Pirineus, entraren a Catalunya i ocuparen Roses i Figueres. L'exèrcit reial havia deixat indefens el Principat i, per aquesta raó, es va haver de recórrer a una lleva general a Catalunya. La documentació, elaborada per tal motiu, ha servit de base per

a aquest llibre en allò que respecta a Riudoms i als seus habitants: mascles, majors de setze anys i que tenien possibilitats de ser seleccionats per anar a la guerra l'any 1795.

Mitjançant els llistats de població masculina i els impostos cadastrals, més un altre impost especial, l'anomenat General de Defensa, els autors d'aquest llibre, Borràs, Castillo i Perea, han reconstruït la població, les característiques de la societat i de l'economia riudomenca en una any, el de 1795, ja proper, doncs, al final del segle XVIII.

En aquells anys Riudoms hi havia, com molt bé diuen els autors del llibre, una població d'estructura jove, amb un alt percentatge de persones d'edat laboral. Arribaven al matrimoni en edats joves, a partir dels vint anys. Sens dubte, el camp, en el model agrícola que hem esmentat, era l'activitat primordial de la vila, i els oficis relacionats amb la viticultura els més nombrosos, com els dels boters, per exemple. En conseqüència, també l'agricultura aportava la major part de l'esforç fiscal de la vila. Una agricultura, com ja sabem, especialitzada, intensiva, dedicada en preferència al cultiu de la vinya i a la producció de vins i aiguardents.

Borràs, Castillo i Perea ens parlen també de mentalitats, del grau d'instrucció i de l'aspecte físic dels riudomencs de finals del set-cents. Els expedients de filiació dels miquelets són aprofitats pels autors per avançar-nos algunes dades sobre els nivells d'instrucció escolar dels habitants masculins de la vila. Els resultats definitius, pel que fa al

A l'època dels miquelets i aprofitant la lluentor econòmica del moment, el consistori municipal i la parròquia havien acordat seguir amb les obres d'embelliment de l'interior de l'església de St. Jaume Apòstol fent-hi construir el retaule major. La Guerra del Francès però, va trencar aquest projecte.

gran nombre d'analfabets, respon a allò que s'esperava de la població de l'Antic Règim. Paradoxalment, els adversaris contra els que combatien, trencaren aquest estat de postració cultural de la població, francesa primer i europea en general després, com a conseqüència de l'aplicació dels principis dels drets de l'home i del ciutadà.

De la mà de Virginia Borràs, Antoni Castillo i Eugeni Perea, hem reviscut un parèntesi històric de la vila de Riudoms. El fruit d'aquest treball és aquest llibre, **Riudoms a l'any 1795, segons els llibres dels miquelets**. Una col·laboració en una investigació històrica que ha estat possible gràcies a l'amistat nascuda a l'empar de les aules universitàries tarragonines. La vida acadèmica i els cinc anys de llicenciatura han propiciat aquesta col·laboració. En diverses assignatures d'història moderna, coincidiren i iniciaren la primera aproximació al fons documental dels Miquelets.

Significa, doncs, un pas més en la investigació. Jo els proposo ja una documentació cadastral, concretada en un any fiscal de Riudoms del segle XVIII, perquè aquest camí iniciat no acabi amb aquest llibre. La vila mereix aquests esforços, com els que ja emprengueren Carrion, Corts, romero, el mateix Perea, Gort, Anguera, Virgili i altres. I com el que esperem de Santamaria, que ha reunit un esplèndid fons documental, interromput per imprevistos de la feina.

Avui, en aquest cas concret, en aquest volum sobre 1795, que es projecta sobre un fet llunyà, però assenyalat en la història europea, la Revolució francesa —que capgirà el curs dels esdeveniments sembla ahir, des de llavors, el període contemporani) una vila, la de Riudoms, sofrirà les conseqüències d'aquella revolució i ens oferirà les seves possibilitats humanes i econòmiques, qualificades i quantificades, en aquest llibre, com un encontre dels nostres dies, aplicat pels autors a una societat, els riudomens que visqueren ara farà dos-cents anys.

L'aportació en diners i en efectius humans de Riudoms a la guerra va ser possible gràcies al creixement econòmic que experimentà, poc a poc, durant un segle. Una economia local que, com ja s'ha dit, haurà aconseguit una economia de tall modern que, al seu torn, es fonamentava en una agricultura nova i rendible. La mateixa que es practicava en el Camp tarragoní del segle XVIII.

I ja per a cloure direm que aquest volum forma part d'una col·lecció modèlica en els seus objectius, els **Quaderns de divulgació cultural**, que amb aquest fa el número vint. Una publicació editada conjuntament per l'Àrea de Serveis Comunitaris de l'Ajuntament de Riudoms i el Centre d'Estudis Riudomens "Arnau de Palomar", amb el suport de la Generalitat, Diputació i el Consell Comarcal del Baix Camp. També exemple de col·la-

boració cultural, essencial per a entendre els moviments del nostre passat.

Un volum enriquit amb fotografies de Coll, Gili i Salvat i un nombre imprescindible de gràfics que els autors inclouen per a completar i fer més aclaridora la lectura del text. Un llibre imprès pulcrament per Gort, circumstància que, en ocasions oblidem citar, malgrat que el treball material de donar forma física al llibre arrodoneixi el treball intel·lectual i d'investigació dels autors.

Un títol i un llibre que ens apropa més al nostre passat i a les persones que ens van precedir en la història d'aquestes terres. Una vila, la de Riudoms, que des de les seves possibilitats humanes i econòmiques, es va esforçar a finals del segle XVIII, en transformar-se i que col·laborà en transformar el Camp de Tarragona: una comarca natural decisiva en la història de Catalunya i en el seu creixement general durant el segle XVIII.

Moltes gràcies i bona nit.*

* Discurs de presentació del llibre **Riudoms a l'any 1795, segons els llibres dels Miquelets**, a càrrec del Dr. Lluís Navarro, professor d'Història Moderna a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona.

Caixa Tarragona